

חסידים, ירידים ויריבים התכנסו כדי להזכיר את האיש שלא רצה להיות יהודי

והכנעני אהרן

בארץ

י שבו שם כמה מבעלי השמות העבריים המפוראים ביותר: אהרון אמיר, בנימין תמוז, בועז עברון. עמוס קינן, ניסים אלוני, משה גיורא. חיים גורי, אהרון מגר. הצליל העברי של השמות לא היה מיקרי. איחדה את הנוכחים עובדה אחת בתולדות חייהם: בשלב זה או אחר הלכו שבי אחרי האיש שהפך את הצליל העברי לאבן פינה של השקפת עולם, האיש שנשא בשני שמות עבריים מצלצלים: אוריאל שלח ויונתן רטוש.

ההחלטה לשנות שם יהודי-גלותי לשם עברי-ארצי היתה פועל-יוצא של ההיכרות עם האיש, שנולד בשם אר-

הם לא התאספו השבוע בקפה אוס' לו כולל-אביב לצורך אוכרה. הם חגגו את הוצאת ספר מיכתביו של רטוש, שמת לפני חמש שנים, במאוס 1981. מיכתבים אלה נכתבו להוריו, לאהובתו, לאכרהם ("יאיר") שטרן, מקיס'לח",

שני זקנים הפרופסור גרשון ויילר היה מהנוכחים שאין להם שם עברי. לידו: הילל קוק, שהקים במלחמת-העיר לם בוושינגטון שגרירות. עברית, אך מבלי לקבל את דעותיו של רטוש.

שיח סופרים המחזאי הוותיק ניסים אלוני ה: לשולחן אחד עם הפרופסור המזוקן אריה זק. שניהם לא היו מעולם כנענים מן המניין, אך הם העריצו את יונתן רטוש כמשורר.

ריאל הלפרין, ששינה את שמו לאר' ריאל שלח ושאימץ לעצמו את שם העט יונתן רטוש. ליפץ הפך לאמיר, קאמרשטיין לתמוז, המבורגר לעברון, לזין לקינן, לוי לאלוני.

רק חלק מהם נולדו בארץ. רטוש עצמו נולד בנורווגיה, וכמוהו אהרון אמיר. תמוז נולד בהרקוב, גיורא בסר' פייה. אך כולם שאפו, בעיקבות רטוש, ליצירת אומה עברית חדשה לגמרי, שונה מן היהדות ומנותקת ממנה. שתי וולד בארמיה (ומארמטה) של הארץ, שרטוש לא קרא לה "ארץ-ישראל", אלא "ארץ-עבר".

אהרון אמיר ניהל את המסיבה לכבוד הוצאת ספר המיכתב בים של רטוש. אמיר דבק גם בדעותיו הפוליטיות של רטוש, ששלל את קיומם של לאום יהודי ושל לאום ערבי.

השמועה, היתה זאת נועה שקולניק, בתו של מי שהפך, לשנים, ראש הממשלה לוי אשכול. שימעון אבידן נשלח לחקור את המיקרה המוזעזע והתוצאה היתה גירוש כמה מאנשי הקבוצה מהפלמ"ח. כששמע אברהם שלונסקי על כך, הרביק לקבוצה את הכינוי "כנענים" — וכינוי זה הוא שהחזיק מעמד, בניגוד לשם הרישמי של הקבוצה: הועד לגיבוש הנוער ה-עברי.

אחד המיסמכים המעניינים מופיע בסוף הספר: טופס של מיפקד-האו"ם לוסין. שם המישפחה: שלח. השם הפרטי: אוריאל. ציין אם יהודי, מוסלמי, נוצרי (ציין העדה) דרוזי או אחר (ציין קראי שומרונני וכו'); בן בלי רת. לא משתייך לשום עדה. ולכן מחרים את המיפקד הזה, מיפקד של פגיעה ברשות היחיד, כפייה דתית ואפילו עדתית, השולל מן הנפקד הגדרה מצפונית חופשית. במחאה עזה.

אחד ממכריו הוותיקים של יונתן רטוש, איש תנועת-הכביונים בני ימין גור, סיפר על חוויה אופיינית. בימי מלחמת-המחותרת שאל אותו רטוש אם הוא יכול לסדר לו פגישה עם נתן ילין-מור (או: פרידמן-לין), מראשי לח"י. גור השיב כי אינו יודע היכן הוא מתחבא. באחד הערבים נכנס רטוש לביתו של גור, שלא היה נעול, ומצא את ילין מור מסב לשולחן. התוצאה:

הניאודים המבקר בועז עברון (משמאל) היה אחד הצעירים, המדינה. הצייר יוסל ברגר, לעומת זאת, דוגל דווקא במורשת היהודית.

צינוי "שילטון זר", כמו השילטון הבריטי.

אולם כעיני עמוס קינן, אחד מתלמידי בתקופת קום המדינה, היה רטוש דווקא "צינוי יהודי גלותי, שרצה להריות עברי". הוא כיטא את השאיפה, לא את הממשות. כראיה הביא לכך קינן אסמכתא סיפרותית: רטוש דיבר בשני ריו על ארץ ירוקה, בעוד שגם גר כמו אלכסנדר פן ידע שהארץ היא צהובה. רטוש סירב לשאת תעודת-זהות שכה רשום "הלאום: יהודי". באמצעות עורך-הדין יוסף ברמנשה, אלוף הניר שואין הלא-דתיים, עתר לבית-הדין פט העליון. הוא תבע כי יירשם "הלאום: עברי". אחרי מאבק, זכה. אחד השופטים טען כי אין הברל בין "יהודי" ו"עברי", ושהם מונחים זהים. אם כן, מדוע לא להניח לאדם לבחור במונח הרצוי לו? בית-הדין שירב לרשום את הלאום העברי בתעודת-הזהות של אשתו השנייה של רטוש, יוחנה, אם בתו כנעני. הטענה של בית-הדין: יוחנה היא בת מישפחה אחרת. היתה זאת טעות: יוחנה, ילידת ורשה, שהיתה צעירה מרטוש ב-37 שנים, היתה בת דודתו. לעומת זאת נרשם הלאום העברי בתעודת-הזהות של חמנו שלה, בנו של רטוש, שופט-השלום שנהרג בראס-בורקה.

כמשך 22 השנים הבאות לא דיבר עימו רטוש. שמות רבים הוזכרו במסיבה. אחד מהם היה מתיתיהו פלד. ב-1942 נשלח הסופר בנימין תמוז, אחד מחסידיו הרשונים של שלח-רטוש, אל הפלמ"ח, כדי לעשות בו נפשות לרעיון. כפלוגה ו' עשה תמוז את נפשו של פלד, שנשאר חבר הקבוצה עד 1946. טען אהרון אמיר: "אילמלא כן, היה מתי פלד הופך לרמטכ"ל של צה"ל, במקום יצחק רבין". בקבוצה זו היה גם מתי מגר, כיום פרופסור לספרות באמריקה.

לעטיפת גופה

ה פרופסור (לפסיקה) אמנון כץ, החי באמריקה, הכיר את רטוש רק בשנות ה-60 והושפע עמוקות. עד אז לא ידע כלל על האידיאולוגיה הכנענית, שהתאימה להשקפת-עולמו. הוא הסיק מסקנה מעשית. כיום-העצמאות של 1970 תלה בפתח ביתו במכון ויצמן את הדגל הלאומי החדש שהמציא רטוש בשנות ה-40. רטוש השתמש בו בצביעה-המלכות המזוכים בתנ"ך: תכלת וארגמן. הדגל מורכב משני פסים מאוזנים — שני השלישים העליונים ארגמן, השליש התחתון תכלת. עליהם, בצבע זהב: קרני-השחר, סמל הבעל, שהיוו את האות אל"ף (אלוף: שור) בכתב הכנעני הקדום. הן מסמלות גם את השמש השוקעת בים. על רקע אופק ארגמן. איש לא שם לב לדגל המתנופף על ביתו של הפרופסור. כץ קיפל אותו ושלח אותו לרטוש, מתוך תיקווה שבכובא היום, עם מותו, תיעטף בו גופתו. אך הדגל נשכח.

אחד ממכריו הוותיקים של יונתן רטוש, איש תנועת-הכביונים בני ימין גור, סיפר על חוויה אופיינית. בימי מלחמת-המחותרת שאל אותו רטוש אם הוא יכול לסדר לו פגישה עם נתן ילין-מור (או: פרידמן-לין), מראשי לח"י. גור השיב כי אינו יודע היכן הוא מתחבא. באחד הערבים נכנס רטוש לביתו של גור, שלא היה נעול, ומצא את ילין מור מסב לשולחן. התוצאה:

לאום עברי

ר טוש לא השלים מעולם עם מהותה של מדינת-ישראל הציונית. אילמלא ציווה את גופתו למרד, היה מתהפך בקיבוץ כאשר קבעה הכנסת בהיסח-הדעת שישראל היא "מדינת העם היהודי". לגביו היה המייסד ה-